

dringsløs. At jeg har haft nok af gode opdragere til mine børn.

At der gennem drømme er anvist mig midler, særlig mod blodspytning og svimmelhed. Svaret i Caieta: »Efter din egen afgørelse.« Da jeg fik interesse for filosofien: at jeg ikke faldt i hænderne på en sofist; at jeg ikke satte mig hen i en krog og blev skribent, syslede med at løse syllogismer eller slog mig på astronomi. Alt dette »kan kun med guders hjælp og lyk- kens bistand ske«.

Dette skrevet i Quadiernes land, ved floden Gran.

II.

1. Sige til mig selv straks om morgenen: Jeg skal træffe en af dem, der stikker deres næse i alting; en af dem, der ikke er taknemmelige for noget som helst; forskellige eksemplarer af tølpernes, bedragernes, krakilernes, egoisternes kompagni. Alle disse egenskaber har de fået, fordi de ikke kender det gode og det onde tilbunds. Jeg har dannet mig et klart billede af det godes natur – at det er herligt – og af det ondes – at det er nedværdigende. Jeg kender selve synderens natur og ved, at han er min slægtning, ikke fordi han har del i samme blod eller samme sæd, men fordi han har del i samme ånd, samme gave fra guderne. Jeg kan ikke skades af nogen af dem. Noget nedværdigende kan ingen af dem få mig ind i. Jeg kan altså ikke blive vred på en, der er min slægtning, eller komme til at hade ham. Vi er skabt til samarbejde, som fødder, som hænder, som øjenlåg, som tænderne i overmund og under- mund. At modarbejde hinanden er mod naturen. At blive op- bragt, vende folk ryggen, er at modarbejde.

2. Hvad det nu end er for noget, der udgør »mig«, så består det af kød, vejr, vilje. Bort med bøggerne, lad dig ikke længere splitte! Der er ikke tid til det. Nej, gør dig klart, at du står på dødens tærskel, og foragt dit legeme: råddent blod, knogler, et

væv af muskler, vener, arterier. Også åndedraget – hvad er det? Luft – endda ikke altid den samme, hvert øjeblik gylpet op og igen slubret ned. Så er der altså det tredje: viljen. Tænk sådan: Du er gammel, lad ikke længere din vilje være træl, ikke længere sprælle så snart din egoisme trækker i snorene, ikke længere harmes over din fastsatte lod når den er der – ikke beklage dig over den, når den står for døren.

3. Alt, hvad guderne har en hånd med i, er gennemtænkt. Det »tilfældige« er ikke uafhængigt af naturen. Det er spundet sammen med, og vævet ind i, det, der styres af forsynet. Alt har sit udspring dér. Dertil kommer nødvendigheden – hensynet til hele verdensaltets tarv, og det er du en del af. Hver enkelt bestanddel af et naturligt hele må anse det for godt, som helhedens natur medfører, og som tjener til at bevare den. Grundbestanddelenes forvandlinger bevarer verdshelheden. Det samme gør forvandlingerne af det, der er sammensat af grundbestanddelene. Lad det være dig nok, hvis du virkelig tror på det. Men kast din tørst efter bøger på porten, for at du ikke skal dø knurrende, men i fred, i sandhed og af hjertet taknemmelig mod guderne.

4. Husk, hvor længe du har opsat det, hvor mange gange guderne har givet dig yderligere frist – og du har ikke taget fat. Nu endelig må du gøre dig klart, hvad det er for en verden, du er en del af, hvad det er for en leder af verden, du stammer fra og eksisterer ved, at der er trukket en tidsgrænse om dig. Hvis du ikke bruger tiden til at splitte skyerne over dig, så går øjeblikket forbi – og der bliver ingen ny mulighed.

5. Koncetrer dig hvert øjeblik, som en romer og som et mandfolk, om at afgøre det, der ligger lige for med indtrængende, uaffekteret alvor, med kærlighed, frisind og retfærdighed, og skaf dig fred for alle andre tanker. Det får du, hvis du fordyber dig i hver enkelt handling, som om den var den sidste i dit liv, hvis du sørger for, at den er fri for al tilfældighed, al følelsesbetonet modvilje mod forstandens afgørelse, alt

hykleri, egoisme, misfornøjelse med din skæbnebestemte plads. Du ser, hvor få ting man behøver at mestre for at føre et uforstyrret og gudsfrygtigt liv. Selv guderne vil ikke forlange mere af den, der overholder det.

6. Slå løs, slå løs på dig selv, sjæl. Til at vise dig selv respekt får du ikke mere tid. Hver har kun ét liv. Dit er meget nær sin afslutning – uden at du har vist dig selv den ringeste respekt. Du bygger stadig din lykke på ting, der foregår i andre folks sjæle.

7. Er der stadig noget om, at de ydre begivenheder trækker dig omkring ved næsen? Giv dig dog tid til at lære noget nyt af værdi, hold dog op med at snurre som en top! Der er én splirtelse til, man skal vogte sig for: også de er dårer, der har slidt sig op med handling uden at have et mål at rette alle impulser, ja, hver eneste tanke, mod.

8. Det er svært at finde et menneske, som er blevet ulykkeligt, fordi han ikke har haft sin opmærksomhed henvendt på, hvad der sker hans næstes sjæl. Men det er givet, at de, der ikke nøje følger deres egen sjæls reaktioner, må blive ulykkelige.

9. Jeg må altid huske på følgende: hvordan er helhedens natur, hvordan er min egen natur, hvordan forholder denne sig til hin? Hvor stor betydning kan man tillægge min natur overfor helhedens, og hvor stor betydning helheden selv? At ingen forhindrer dig i at handle og tale i overensstemmelse med den natur, du er en del af.

10. Der hvor Theofrast sammenligner de forskellige forsyndelser, sådan som man plejer at anstille den slags sammenligninger, siger han som en sand filosof, at de forsyndelser der skyldes begær er værre end de der skyldes vrede. For det er klart, at den, der er grebet af harme, vender sig fra fornuftens bud med en vis smerte og skjult pine. Den, der forser sig af

begær, bukker derimod under for en nydelse. Han er mere ubehersket, mere umandig i sit fejltrin. Det er altså rigtigt sagt, og en filosof værdigt, at den forbyrdelse, der ledsages af nydelse, fortjener mere dadel end den, der ledsages af smerte – at i det hele taget den, der forsér sig i vrede, kan sammenlignes med en, der har lidt uret og af smerte tvinges ud af sin åndelige ligevægt, mens den, der gør det for at opnå nydelse, selv gør begyndelsen til uretten. Han lader sig jo rive med af sit begær.

11. At gøre og sige og tænke hver handling, hvert ord og hver tanke under den forudsætning, at jeg muligvis straks skal forlade livet.

Hvis der findes guder, er der intet uhyggeligt i at udslette af menneskers tal. Guderne vil ikke udsætte dig for noget ondt. Hvis de enten ikke eksisterer eller ikke bryder sig om menneskene, hvorfor skal jeg så leve – i en verden der ikke rummer guder eller ikke ledes af et forsyn?

Men de både findes og interesserer sig for menneskenes skæbne. De har jo lagt det helt og holdent i menneskets magt at undgå at komme ud for noget, som i sandhed er ondt. Fandtes der nogen virkelig ulykke på den anden side af døden, ville de også have ordnet det således, at det stod i hver enkelts magt ikke at rammes af den. Det, der ikke gør et menneske ringere – hvordan kan det gøre menneskets liv ringere? Den altomfattende natur kan ikke have overset noget af uvidenhed – eller, hvis den ved besked, have undladt at ordne det, fordi den ikke kan forebygge det eller råde bod på det. Den kan ikke af manglende evne eller dygtighed have begået en så stor fejl, som det under disse forudsætninger ville være, at godt og ondt i lige grad rammer gode og slette mennesker. Men død og liv, ære og skam, smerte og glæde, rigidom og fatigdom, alt det rammer i lige grad både gode og slette mennesker. Det er i sig selv hverken skønt eller nedværdigende. Altså hverken godt eller ondt.

12. Hvordan alt hurtigt drukner – legemerne selv i verdens-

helheden, mindet om dem i evigheden. Hvordan alt det, som vi opfatter med vore sanser, egentlig er, især det der lokker os med glæde, skræmmer os med smerte eller prises af forfølgeligheden: hvor godtkøbs, foragteligt, urent, kortvarigt, dødt – det kan den, der forstår at bruge sin tænkeevne, konstatere.

Hvad er det for skabninger, hvis opfattelser og udtalelser skaber din berømmelse? Og døden: hvis man kun ser på selve tingen, hvis man analyserer forestillingen om døden og udskiller alt det fantastiske, man har udstyret den med, vil man se, at den ikke er andet end en funktion af naturen. Hvis man er bange for en funktion af naturen, er man et barn. Men døden er ikke blot en funktion af naturen, men også til gavn for naturen.

Hvordan et menneske har forbindelse med gud, med hvilken del af sig selv, og hvordan denne del af mennesket skal være indstillet, for at det kan ske.

13. Kan man tænke sig noget mere elendig end den mand, der kaster sig over alt her i verden, fra den ene ende til den anden, og, som Pindar siger, »udforsker jordens indre«, søger at gætte sig til, hvad der går for sig i næstens sjæl, men ikke har lagt mærke til, at det eneste, der behøves, er at slutte sig til den genius, der bor i ham selv, og oprigtigt tjene den? At tjene sin genius: at bevare den ren for lidenskab, tilfældighed, utilfredshed med guder og mennesker. Hvad guderne giver, må man modtage med ærbødighed – i betragtning af deres magt og herlighed. Menneskenes reaktioner bør være os kære, da de tilhører samme slægt som vi. Ved visse lejligheder bør de på en måde vække vor medlidenhed, fordi de ikke ved, hvad der er godt og ondt. Den, der ikke kan skelne de to ting fra hinanden, er mere defekt end den, der ikke kan skelne sort fra hvidt.

14. Selvom du skulle leve tretusind år, og ti gange så mange til, så husk, at ingen mister mere end det øjeblik, han lever i – eller lever andre liv end det han mister. Når alt kommer til alt, er det længste liv lig det korteste. Et øjeblik er lige kort

for den ene som for den anden. Det, der er gået forbi, tilhører dig ikke længere. Det er således klart, at det, man mister, aldrig er mere end en hårsbred. Man kan hverken miste det, der er gået forbi, eller det, der ikke er kommet endnu. For hvordan kan man berøve dig det, du ikke har? Disse to ting må jeg altså huske: at alt fra umindelige tider har været ens. Det er det samme, der kommer igen og igen. Det er jo ganske ligegyldigt, om man ser det samme i hundrede år eller i to hundrede eller i al evighed. At den, der lever længst, og den, der skal dø hurtigst, mister det samme. For det er kun øjeblikket, han skal miste, da det jo kun er det, han besidder, og man ikke kan miste, hvad man ikke besidder.

15. At alt beror på subjektiv opfattelse. Den udtalelse, der tillægges kynikeren Monimos, er jo indlysende rigtig. Indlysende er også udtalelsens brugbarhed, hvis man holder sig til den kerne af sandhed, der er i den.

16. Menneskets sjæl mishandler sig selv, først og fremmest når den, såvidt det står til den, gør sig til en udvækst, ligesom en svulst på verden. At harmes over noget af det, der sker, er at isolere sig fra naturen. Den omfatter alt, hvad der sker i den. Dernæst, når den vender sig bort fra et bestemt menneske eller endog vender sig mod ham for at skade ham, som vrede folks sjæle. For det tredje mishandler den sig selv, når den bukker under for lyst eller smerte. For det fjerde når den spiller komedie og gør eller siger noget, som den ikke mener, og som er løgn. For det femte når den lader sin handling, sine impulser, rulle uden mål, bruger sin energi tilfældigt og inkonsekvent. Selv den mindste handling skal holde ret kurs mod målet. Tænkende væseners mål er at følge hensigten med og grundsætningerne for den stat og det samfund, som er det højeste og ærværdigste.

17. Menneskets liv: varighed: et glimt; stof: flydende; iagttagelsesevne: uklar; hele legemets struktur: skabt til forfald; sjælen: en malstrøm; skæbnen: ikke til at forudse; dit rygte:

vilkårligt. Kort: set fra legemets side er alt en rindende strøm, fra sjælens en forfængelig drøm. Livet er en krig, en vandringsmands rast. Eftermælet glemsel. Hvad kan da hjælpe os frem? Ét og kun ét: filosofien. Og det vil sige: at bevare sin genius ubetvunget, ubeskåret, stærkere end lyst og lidelse; søge for at den altid handler efter modent overlæg, hverken i strid med sandheden eller med sit eget væsen, uafhængig af hvad andre gør eller ikke gør, at den modtager hvad der hænder den og tildelles den i den overbevisning, at det kommer sammesteds fra som den selv. Men fremfor alt, at den afventer døden med roligt sind, i den sikre tro at døden ikke er andet end en opløsning af de grundelementer, som hvert levende væsen er sammensat af. Er der intet uhyggeligt for elementerne i stadig at forvandles fra et til noget andet, hvorfor skal man så ængstes for helhedens forandring og opløsning? Den sker jo efter naturens lov. Intet, der er i overensstemmelse med naturen, er ondt.

Dette skrevet i Carnuntum.

III.

1. Det er ikke bare det, jeg må holde mig for øje: at jeg hver dag bruger af mit liv, og at der bliver mindre tilbage af det, men også det: at selvom jeg lever længe, så er det i alle fald usikkert, om min åndskraft vil forblive den samme til enden, i stand til at forstå, hvad der sker, og danne sig det overblik, der er nødvendigt for at fatte, både hvad guderne giver, og hvad menneskene gør. Lad os sige, den begynder at svigte. Åndedrag, fordøjelse, tankevirksomhed, impulser osv. holder ikke op af den grund. Men evnen til at beherske sig selv, trænge ind i pligtens maskineri, analysere verdens blændværk, træffe beslutning om selve tidspunktet til at gøre en ende på livet, alt det der kræver en vel trænet forstand – den er forlængst udsukt. Skynd dig altså – ikke blot fordi du

hvert øjeblik rykker døden nærmere, men fordi din indsigt i begivenhederne, din føling med deres forløb, svækkes, dør bort længe før livet.

2. Læg også mærke til, at blomstændigheder ved naturens frembringelser har noget charmerende og fængslende ved sig. Fx revner brødtets skorpe under bagnet her og der. Disse sprækker, der på en måde strider mod bagekunstens regler, pynter mærkeligt nok og skærper på sin egen manér lyst til at spise. Et andet eksempel: når figner er mest modne, revner også de. Og i de oliven, der er lige ved at falde af, ser man, at selve det, der varslers forrådnelsen, giver frugten dens særlige skønhed. Aks der hælder mod jorden. Løvens rynkede pandehud der trækkes ned over øjnene. Skummet der flyder ud af vildsvinens gab, og mange andre ting. Betragret isoleret er de langt fra skønne, men idet de ledsager naturens frembringelser, forhøjer de deres skønhed og fængsler betragteren.

På samme måde, hvis man har et åbent sind og evne til at trænge dybere ind i helhedens funktion, så er der næsten intet, selv af det der blot er blomstændigheder, som man ikke vil synes på sin egen måde forhøjer helhedens charme. Man vil ikke have mindre glæde af at se de vilde dyrs gab i virkeligheden end på maleres og billedhuggeres efterligninger. Man vil finde en vis fylde og skønhed hos en gammel kone og en gammel mand, og have øje for hvor henrivende skønne børn er, uden derfor at lade sig legemligt fængsle af dem. Og der er mange ting af den slags, som ikke alle og enhver vil tro på, men kun den der af sit fulde hjerte knytter sig til naturen og dens værk.

3. Hippokrates kurerede mange sygdomme og døde selv af en sygdom. Chaldæerne har forudsagt mange dødsfald – hvorefter skæbnen ramte også dem. Alexander, Pompejus, Gajus Julius Cæsar ødelagde den ene gang efter den anden hele byer i bund og grund, huggede i store slag millioner af rytteri og fodfolk ned – og måtte endelig selv engang af med